

САРДОНІЧНИЙ СМІХ БОРИСА РЕВЧУНА

Про значення сміху в житті людини, якщо вдатися до історичного екскурсу, мали місце дискусії, оскільки сміх – справа серйозна, тонке мистецтво, здатне засвідчити глибокий і гнучкий розум, розставити відповідні акценти, щоб зі сміху люди були. Тож дозволимо долучити й своїх п'ять копійок, аби не бути голослівними в такій поважній роботі, як післяслово про, сказати б, «сміхотворний трактат», який ми і Ви, шановний читачу, сподобилися взяти до рук. Тим паче, що рятувати роботу сміхотворця-гурмана від читача, подивованого оригінальністю думок, пред'явлених у віршованій формі, потреба відпала: сам автор генерував цю ідею переконливо і вичерпно:

До книги передмова – це візитка

І своєрідна Аріадни нитка.

Як текст за змістом й формою – полова,

То не врятує жодна передмова.

Усвідомлення сміху як мистецтва слова бере початок від «Поетики» Арістотеля, хоча друга її книга немов зумисне загубилася. І ми з Вами розуміємо чому: значно легше керувати людьми, маніпулюючи їхнім почуттям страху, аніж насадити стереотипи поведінки в голови, що не лишень усе піддають сумніву, але й піднімають курям на сміх.

З м'яким характером старих і молодих

Цінує можновладець деспотичний.

Мотузки завжди легше вити з тих,

Хто в ниточку витягуватись звичний.

Відповідаючи на питання, звідки береться смішне у вчинках і висловлюваннях, вдамося до розкладання по поличках складників сміху. Це уподібнення кращого до гіршого і навпаки, плетіння семи мішків гречаної вовни – очевидне виснування непослідовностей з порушення логічного ланцюжка (це як на городі бузина, а в Києві дядько). Окрім того, смішне народжується з вибору речей мало достойних для високоповажних осіб, звідси – вибір відповідних героїв-блазнів.

Відтак письменник-гуморист чи сатирик свідомо перебирає на себе роль блазня, якому дозволено мовити все, дивитися на речі з неочікуваного ракурсу. У його висловлюванні смішне виникає з уживання слів високого стилю для означення речей і явищ, котрі не варті виїденого яйця; створюється плутанина подібних слів для позначення різних речей, застосовується прийом повторень і словесної гри, контрастних зіставлень, аби вилучити з полови дорогоцінне зерно відкриття. Додамо, що сучасна доба грає на інтертекстуальних зіставленнях високої класики. Ось і Борис Ревчун, аби інтерпретувати болісну проблему, закликає у спільники не абикого – самого Шекспіра:

*Нема на світі більш сумної повісті,
Ніж повість про наплюження ідеї.
Ми дочекалися-таки свободи совісті,
Та більше виграли безсовісні від неї.*

Відкриття гумориста виростає з осучасненого тлумачення народної приказки:

*Чужа дитина виростає швидко,
Ба більше – як дитина урядовця,
Що надшвидкими темпами нерідко
Зростає до державного службовця.*

На межі реального буття і віртуальних прогнозів людинознавця і філософа часом надibuєш катрени, від сардонічного сміху яких іде мороз шкірою:

*У черзі першою зникає бути влада,
Народ стоїть далеко за порогом.
Тоді, як за народом стане правда,
Попереду не буде вже нікого.*

Сатиричне обличчя свого часу писати, мабуть, і легко, і важко водночас. Ще решето сіє, ще може змінитися вітер, і суспільний, і власного світовідчуття, однак глобальний вплив на завтрашню погоду визначають загальнолюдські цінності або суспільні вади і хиби, які протягом тисячоліть майже не змінилися: давні страхи і забобони, жага влади й рефлекс володіння речами, підкорення слабших і бачення порошинки в чужому оці... Щоб донести ядро свого відкриття, письменник

мусить не тільки поєднувати в одній особі дві іпостасі – філософа і правдоруба (і це не виняток, а аксіома), але й знайти інтонаційний малюнок. У той час як філософ розмірковує про аналіз типових явищ з метою узагальнення («*Що хами, що бандити грізні – / Для типажів важливо це...*»), правдолюб ріже правду-матку безоглядно: «*Обличчя у людей всі різні, / А морди – на одне лице*». На прийомі наративного контрасту відстороненої споглядальності та кричущої несправедливості – цеглинок художнього світу цієї збірки – народжується диво «звичайного» відкриття.

Синтези-аналізи філософа дають підстави виснувати, що у світі абсурду, де правила гри змінюються під час гри, тільки здоровий сміх може врятувати душевне здоров'я гравця, не убезпеченого щомиті отримати жовту (або й червону) картку і втратити шанс реалізувати власні навички і вміння. Світ навиворіт, де гравець може перетворитися на м'яч чи просто номер у чужій грі... Тож сміх виступає протестом проти упредметнювання:

*Інтелігент вам не влаштує сцен,
Інтелігент не збреше вам ні грама,
Інтелігент не лізе на рожен,
Інтелігент – це знахідка для хама.*

Борис Ревчун, економіст за фахом, філософ за світовідчуттям і «тихий» бунтівник за вдачею, озброївшись скальпелем сумніву, художньо досліджує усталені поняття, явища, людські стосунки. Його тверезий розум має дитинне прагнення – зламати іграшку, аби зрозуміти, як вона влаштована, які зв'язки визначають її функції. У цій банальності є цікавий поворот: іграшка – ти сам у системі стереотипів...

*Коли щось дороге стоїть на карті
І в голову думки зрадливі пруться,
Є диваки, які чогось та варті,
Якраз тому вони не продаються.*

Багата палітра досліджень гумориста і сатирика втиснена в лаконічну форму, втішаючи шанувальників афористичного висловлювання: «Весь світ сьогодні

завалив Китай / Дешевою, доботною халтурою», «Дарма варити кашу з тим, / Кого не переварюєте ви», «Поганий дурень той, який / Не мріє стати ідіотом», «За дурістю дорослий ідіот / Обов'язково перевершить немовля», «Що менше знаємо ми жінку, / То більше любимо її», «Утерпіти так важко без жінок, / Та значно важче довго їх терпіти», «За собою вимкніть світло, / Як виходите в тираж», «Не переходь начальникам дорогу / У місці, не дозволенім тобі!», «Совок не може жити без сміття», «Якщо в раю росте один лиш райський сад, / То як там жити без свинарника й городу?» тощо. Кожен, сподіваюся, знайде на власний смак.

Насамкінець варто згадати африканський міф про створення світу: «Засміявся Бог – і народилось семеро богів, які стали правувати над світом, вибухнув він сміхом – і постало світло, засміявся вдруге – постала вода, а на сьомий день його сміху з'явилася душа...». Тож сміймося, аби звільнитися від страху перед майбутнім, аби змаліли штучно вибудовані перепони, аби почуватися деміургом, зі сміху якого постає новий світ... Авторів ж побажаймо нових осяянь і вдячних читачів, які, озброївшись ревчунівськими сардонізмами, зламують у собі останню берлінську стіну, бо «з усього летючого насіння жарт має найміцніші крила, завдяки яким засівається якнайдалі від місця свого походження». Сподіваюся, що посилення на думки Арістотеля, Умберто Еко і Марселя Пруста про вагу сміху в самоусвідомленні, притягнені в останньому редакторському слові, були доречними, коли йдеться про новації Бориса Ревчуна у жанротворенні.

Антоніна ЦАРУК